

DENKEND AAN DE SINT MAARTEN

SNOEIEN OM TE GROEIEN

Doordat één van de predikanten van de PG Tiel drie jaar geleden met vervroegd emeritaat ging, ontstond er een vacature.

Voordat je het beroepingsproces (voor invulling van deze vacature) op mag pakken, moet er toestemming gevraagd worden aan de C(entrale) C(ommissie) B(ehandeling) B(eheerszaken). Eén van de eisen hierbij is, dat voor minimaal acht jaar de salariskosten, verbonden aan het pastoraat, gegarandeerd zijn. Al gauw werd duidelijk dat, door onze vergrijzende gemeente, de inkomsten en uitgaven niet met elkaar in verhouding stonden. Deze scheve verhouding werd mede veroorzaakt door de kosten voor onderhoud en instandhouding van onze monumentale kerkgebouwen, die uit de fusie van 2011 verkregen zijn. In 2015 was al de keuze gevallen om de kerk in Drumpt als hoofdkerk te gaan gebruiken, dus..... we moesten zorgen dat de overige gebouwen niet meer op onze exploitatiebegroting zouden drukken. De grootste kostenpost was de St. Maartenskerk, maar hoe raak je deze zo makkelijk kwijt? De St. Caeciliakapel staat in de achtertuin van de gemeente Tiel en in gesprekken met hen hebben we deze gebouwen samen met de Ceciliënhof als package deal aangeboden. De

uiteindelijk beslissing voor deze aankoop ligt bij de gemeenteraad. Door deze aankoop zou het mogelijk zijn om deze historische gebouwen voor de stad Tiel te behouden. De historische informatie over deze gebouwen staat verderop in deze bijzondere uitgave te lezen. Onafhankelijk van deze deal moeten wij als PG Tiel deze twee monumentale kerkgebouwen sluiten voor gebruik. Wij moesten snoeien (in ons gebouwenbestand) om te groeien (in het pastoraat) om zo ons voortbestaan te kunnen verzekeren.

Frank de Haan

Voorzitter Kerkenraad en College van Kerkrentmeesters (a.i.) PG Tiel

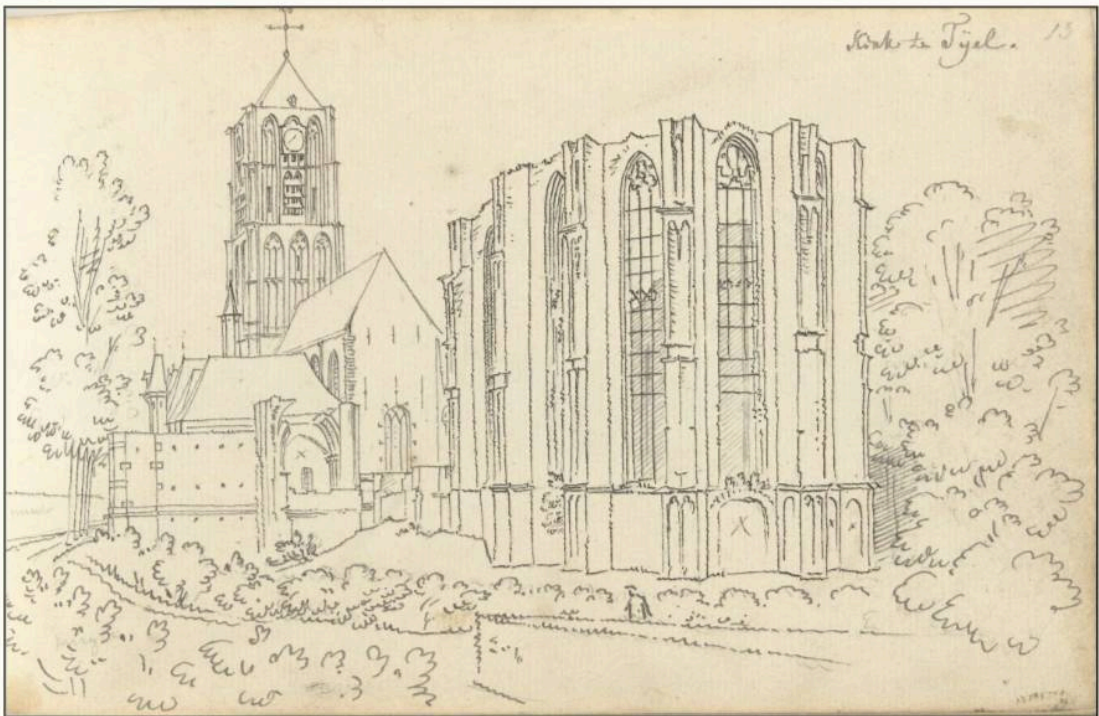

**Protestantse
Gemeente Tiel**

*Dit is een uitgave verzorgd
door de redactie van het
kerkblad SamenKerk van de
Protestantse Gemeente Tiel*

DENKEND AAN DE SINT MAARTEN

De kans was klein dat je als middeleeuwse inwoner van Tiel de bouw van een kerk voltooid zag. Aan de Sint Maarten, de kerk van het volk, is eeuwen lang gebouwd, gesloopt, vergroot en veranderd. De tufstenen zaalkerk uit de negende eeuw groeide uit tot een flinke kruisvormige kerk in de stijl van de late gotiek. Het schip is voorzien van een houten tongewelf en dateert uit 1420-1430. De zijbeuken hebben stergewelven van steen. Het is ook een verhaal van tegenslagen, zoals met de toren, die in de eerste decennia van de vijftiende eeuw een stuk gevorderd was, maar onvoldoende was gefundeerd en moest worden afgebroken. Volhouden en opnieuw beginnen, totdat er uiteindelijk een toren stond met een houten spits.

Ruïne van de Sint Maartenskerk - Abraham de Haen 1732

Een zware storm

Er is iets merkwaardigs aan de kerk. De meeste grote middeleeuwse godshuizen kregen de plattegrond van een kruis. Dat had de Maartenskerk aanvankelijk ook wel, maar noodweer veranderde alles. Op 11 januari 1558 raasde er een zware zuidwesterstorm over Nederland. Geen huis in Tiel bleef onbeschadigd. De spits van de Sint Maarten stortte naar beneden en vernielde het dwarsschip. Na het ruimen van het puin begon men in 1560 vol goede moed aan de herbouw. Die was al een aardig stuk gevorderd, toen in 1578 de reformatie een einde aan de katholieke aspiraties maakte. Voortaan stond niet de mis in het koor, maar het Bijbelse woord vanaf de hervormde kansel centraal

DENKEND AAN DE SINT MAARTEN

Deze wisseling van gebruikers had consequenties voor het gebouw. De protestanten hadden geen behoefte aan een nieuw dwarsschip of het koor. Ter plaatse werd het schip afgesloten met een muur. Nog altijd kun je aan de buitenzijde de littekens van de gestagneerde bouw zien. Ik loop over de stenen contouren in het grasveld die me vertellen hoe groot de beoogde nieuwbouw moest worden. Indrukwekkend.

Op ontdekking in de kerk

Ik wandel via de machtige deuren naar binnen en ga zitten op één van de houten stoelen. De sfeer is sereen. Hoog boven mij zie ik de beschilderde medaillons in het houten tongewelf en ontdek Sint Maarten (circa 317-397). Hij deelde als Romeins officier zijn mantel met een kleumende bedelaar en staat zo symbool voor solidariteit met de armere medemens.

Vroeger, nog niet zo heel lang geleden, was het gewoon dat de kerk je begeleidde op de belangrijke momenten tijdens de reis door het leven. Je ouders lieten je er dopen, je beleed je geloof, trouwde er en de kerk was er ook bij het einde van je leven. Memento mori, gedenk te sterven. De dood loerde via ziektes en epidemieën altijd op je. In die oude kerken loop je letterlijk over de doden. Ze liggen onder de vloer, tenminste als je geld had, want de minder bedeelden rustten buiten op het kerkhof. De hobbelige, gebeeldhouwde grafplaten vertellen de namen, tonen familiewapens en onthullen details. Ik loop naar de noordbeuk en vind daar de grafplaat van dominee Alardus de Vries, beroepen in 1606. Het is de tijd van de Tachtigjarige Oorlog, onderbroken door een twaalfjaar durend bestand tussen 1609 en 1621. Juist in die tijd vlogen de Remonstranten (rekkelijken) en Contraremonstranten (preciezen) elkaar in de haren. Dominee De Vries had boekjes verspreid met remonstrantse trekjes, wat de kerkbestuurders niet beviel. Hij moest de geschriften terughalen, waarna ze verbrand werden! Tenslotte werd hij in 1618 uit zijn ambt gezet. De Vries liet zich niet uit het veld slaan en begon met succes een kruidenierswinkel.

Vinden we nu een kerkdienst van meer dan een uur al een hele zit, in vorige eeuwen hadden de kerkgangers ook een hekel aan dominees die lang van stof waren. In 1773 werd bepaald dat de ochtenddiensten, die om half tien begonnen, om elf uur moesten eindigen. Soms kwam een predikant in tijdnood. Dat gebeurde in 1775, toen de dominee onder het zingen de zegen uitgesproken had. Dat leverde hem een berisping op.

DENKEND AAN DE SINT MAARTEN

Sporen van geloof, rijkdom en rouw

Zoals doorgaans het geval is laten welgestelden de meeste sporen van hun vervlogen leven achter. Mijn ogen glijden over de muren en kijken naar de imponerende houten rouwborden die daar hangen. De meeste zijn van leden van de aanzienlijke Tielse familie Van den Steen. Aan de zuidzijde bevindt zich een indrukwekkende marmeren epitaaf (= grafmonument) voor Stephanus baron Van Wolderen, luitenant-generaal der infanterie, kolonel van een Gelders regiment, gouverneur van de stad Menen (bij Kortrijk) etc. Hij werd geboren te Tiel in 1662 en overleed op 2 november 1709 te Bergen in Henegouwen (in het zuidwesten van België) ten gevolge van de val van zijn paard waarbij hij zijn nek brak.

Zijn broer Johannes van Wolderen, burgemeester van Tiel, liet beeldhouwer Jan Mast dit monument vervaardigen.

Ik dwaal verder door de kerk en ontdek sporen uit de tijd dat de katholieken hier hun missen hielden. In de preekstoel zitten acht eiken panelen uit het midden van de zestiende eeuw. Zes stuks tonen de heilige Catharina (laatste kwart derde eeuw) met haar symbool: een rad met scherpe ijzeren punten waarmee zij om haar christelijke geloof gemarteld werd. Het is gebroken, want een bliksemschicht vernietigde het. Uiteindelijk werd Catharina met een zwaard onthoofd.

In de zuidbeuk valt mijn oog op een fraai stergewelf. Centraal bevindt zich een medaillon met een voorstelling van de heilige Veronica. Zij wordt afgebeeld met een doek waarop het hoofd van Christus is te zien.

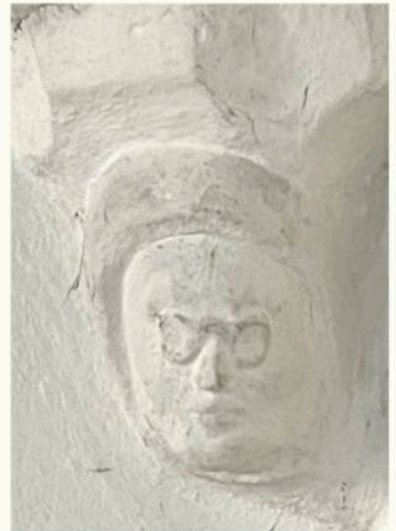

DENKEND AAN DE SINT MAARTEN

Zoeken naar de man met het brilletje

Kinderen vinden het leuk om te zoeken naar 'de man met het brilletje'. Je vindt hem op een kraagsteen in de doopkapel. Daar vlakbij zit het luikje, waardoor buiten wachtende lijdens aan besmettelijke ziekten wat toegestopt kon worden.

Bij een dienst in zo'n monumentale kerk horen koude voeten. Daar hadden de kerkbezoekers in de vorige eeuwen ook al last van. Houten stoven met daarin een testje van aardewerk voor een kooltje vuur moesten soelaas bieden. Dat was niet zonder gevaar. Op paasmaandag 1782 had de koster na de dienst de stoven zonder goede controle op elkaar gezet, waarna er brand was uitgebroken. Ach ja, die koster. Velen herinneren zich nog mevrouw Udo, die met haar gezin in het huis naast de kerk woonde en er een eer in stelde alles netjes te houden.

De Sint Maarten is een overlever

Een oude kerk als de Sint Maarten is een stenen geschiedenisboek, gevuld met de fluisteringen van generaties kerkgangers, kunst en stichtelijke woorden, maar ook met de stampende laarzen van vreemde overheersers. Het Rampjaar 1672 bracht de Fransen in Tiel. Tot hun vertrek in 1674 moesten de hervormden de Maartenskerk afstaan aan de katholieken. Het gebouw zelf leed er niet onder. Hoe anders was dat in de Tweede Wereldoorlog. De geallieerde operatie Market Garden strandde in september 1944 op

de brug bij Arnhem.

Wel werden

Nijmegen en delen van Maas en Waal bevrijd. De Duitse bezetters bleven in Tiel, de inwoners werden in etappes geëvacueerd.

DENKEND AAN DE SINT MAARTEN

Zeven maanden lang was zij frontstad en lag onder heftig artillerievuur van de geallieerden. Vooral de Markt, Vleesstraat en Waterstraat kregen het zwaar te verduren. Honderden huizen vervielen tot puin of werden beschadigd. Daken en gewelven van de Sint Maarten waren ingestort. De toren wankelde en tenslotte zakte

het bovenste gedeelte in. Nog jaren zou een deerniswekkende stomp in de hemel priemen, alvorens in 1958 de restauratie ter hand genomen kon worden. Als een Phoenix herrees de oude Sint Maarten uit haar puin. Sinds 1964 strooit een carillon zijn klanken over de oude Waalstad. Binnen buldert het machtige Witte-Bätz orgel. Het dateert uit 1854 en werd gekocht van de hervormde gemeente Dordrecht.

Tiel zonder deze prachtige kerk? Dat is toch ondenkbaar!

Peter Schipper

In gesprek met Corry en Bertus van Heeringen

Een kerk, ook een monumentale kerk, is een gebouw van hout en steen. Daar weet Peter Schipper alles over te vertellen. En ja, dat is van groot historisch belang., Maar mij trekt toch nét even meer de menselijke maat. En dan kom ik als vanzelfsprekend terecht bij Corry en Bertus van Heeringen. Decennialang zijn zij verbonden geweest met dit beeldbepalend kerkgebouw in het hart van Tiel. Als lid van de kerkenraad, koster, verhuurder, schoonmaker, opruimer, noem maar op. Dus in een brochure bij het afscheid van de St Maarten mag een gesprek met hen niet ontbreken.

Een map, samengesteld uit de persoonlijke archieven van Bertus, ligt al klaar. Ook Corry heeft zich goed voorbereid. Zo krijgt ik van haar een vergeeld exemplaar van 'De Schakel' uit 1969 onder ogen over de voorgenomen sluiting van de 'Eben Haëzer' kerk aan de Gasthuisstraat. Men had, ook toen al, te maken met een jaarlijks tekort van fl. 50.000,--. Oude (ook iets minder goede) tijden herleven!

DENKEND AAN DE SINT MAARTEN

En dan komen de verhalen los. Bertus: “Er kwamen rond Kerst nogal eens koren uit Kesteren en Opheusden voor kerstzangopnames naar de St. Maarten. En ja, dan stond daar altijd al een kerstboom in de kerk. Dat vonden ze vanuit hun ‘zware’ achtergrond toch niet zo’n goed idee. Of we die boom maar even met een groot laken aan het gezicht wilden onttrekken.” U raadt het al, dát vond Bertus nou weer niet zo’n goed idee.

Corry: “Als je mij om herinneringen vraagt, dan herinner ik mij vooral de mensen van de St. Maarten. Wat hebben we daar samen prachtige dingen gedaan. Vooral die onderlinge contacten vond en vind ik belangrijk. Er was zelfs een ‘hervormde’ straat in Tiel. De halve kerkenraad woonde zo’n beetje in de Beusichemstraat!”

En dan weer Bertus over de Coronatijd. De landelijke Raad van Kerken bedacht om de kerkklokken te luiden als eerbetoon aan de zorgmedewerkers op woensdagavond van 19.00 – 19.15 uur. “Dat klusje werd aan mij toevertrouwd,” zegt Bertus, “niet iedereen was daar blij mee, met die herrie. Dat heb ik ook wel te horen gekregen. Maar wat alles goed maakte, was een heel lief kaartje van iemand uit de buurt van de kerk: ***Beste beiaard, bedankt voor het positieve gebimmel daar boven in de klokketoren.***”

En dan de mensen van de St. Maarten. Corry: “Eerst en vooral mevrouw Udo! Wat heeft zij veel werk verzet, want er werden nogal eens wat dingen overhoop gehaald in de kerk, maar mevrouw Udo wist met feilloze precisie én ‘plakkertjes’ op de vloer alle stoelen weer in het juiste gelid te krijgen.” Ook niet onvermeld mag blijven de naam van Bert Nooteboom. Onvermoeibaar heeft hij zich ingezet voor zijn St. Maarten op vele terreinen. En dan last but not least: Jeanne Bosma, die zich gedurende vele jaren, ondanks haar hoge leeftijd, op vele manieren heeft ingezet voor de kerk! Altijd lastig met namen, want volledig ben je nooit, maar deze moesten even genoemd worden.

In dit rijtje horen wat mij betreft dus ook Corry en Bertus van Heeringen, ontelbare voetstappen hebben ze gezet in de aloude St. Maarten. Wij mochten een stukje met ze meelopen, heel erg bedankt!

Watze Elgersma

